

Проблемні питання перевірки й оцінки висновку експерта в кримінальному судочинстві

Юлія Писарцова,

Сумський НДЕКЦ, м. Суми, Україна, e-mail: yuliasova86@gmail.com

Дослідження присвячено аналізу нормативно-правових засад кримінального процесуального законодавства та законодавства, пов'язаного з експертною діяльністю, щодо перевірки й оцінки висновків експертів. Серед проблем реалізації контролю в експертній діяльності автор зазначає такі проблеми, як відсутність процесуальної регламентації контролю в експертній установі й аналізу причин призначення повторних експертиз.

Ключові слова: висновок експерта, доказ, доказування, оцінка доказів, перевірка, судовий експерт.

Problematic issues of verification and evaluation of the expert's opinion in criminal proceedings Yulia Pysartsova

The research is devoted to the analysis of the normative and legal foundations of criminal procedural legislation and legislation related to expert activity, regarding the verification and assessment of experts' conclusions. Among the problems of the implementation of control in expert activity, the author notes such issues as the lack of procedural regulation of control in the expert institution and the analysis of the reasons for the appointment of re-examinations.

Keywords: expert's opinion, evidence, proof, evaluation of evidence, verification, forensic expert.

Однією зі слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні є призначення та проведення судових експертиз. Деякі види проваджень вимагають призначення і проведення експертиз за різними напрямками досліджень (наприклад, провадження за фактом смерті). Використання спеціальних знань у процесі також передбачає оцінку як результатів експертизи, так і безпосередньо всіх отриманих доказів у їх сукупності. Тому питання оцінки висновків експертиз у кримінальному провадженні було і залишається одним із актуальних.

Виходячи з того, що висновок експерта є одним із джерел доказів у кримінальному провадженні, безпосередньо в самому процесі доказування, у відповідності до ст. 94 КПК України, відбувається оцінка висновку експерта, а серед суб'єктів доказування законодавство зазначає слідчого, прокурора, слідчого суддю і суд, які діють за власним (своїм внутрішнім) переконанням і неупереджено досліджують усі обставини кримінального провадження. Оцінка відбувається за належністю, допустимістю, достовірністю та взаємозв'язку доказів між собою з метою прийняття необхідного процесуального рішення [1]. Утім, коло осіб, які збирають докази, значно вужче за коло тих, хто використовує їх: спеціаліст, експерти, цивільний позивач, цивільний відповідач, захисник, тобто це може бути, фактично, кожен учасник кримінального провадження, якого прямо або непрямо стосується процес доказування. Сама ж

оцінка доказів поділяється на процесуальну і не-процесуальну (криміналістичну) [3, с. 134].

Судовий експерт та спеціаліст дають оцінку під час допиту в суді, захисник досліджує докази разом з іншими учасниками провадження, висловлюючи думку про доказову силу висновка експерта. Цивільний позивач і відповідач можуть надавати таку оцінку у випадку, коли цей висновок прямо стосується предмета позову і відшкодування.

Оцінкою доказу є логічна розумова діяльність, пов'язана із можливістю використання будь-якого отриманого в процесі кримінального провадження доказу для обвинувачення або виправдання, тобто з метою вирішення завдань кримінального провадження [1]. Також оцінка пов'язана з використанням, корисністю, доцільністю, неупередженістю, за якої можна брати до уваги доказ і посилатися на нього під час обґрунтування процесуальних рішень або залишення доказу поза увагою.

Процесуальна оцінка передбачає використання експертизи як доказу і як специфічного виду документа. Якщо оцінювати висновок судової експертизи в якості документа, то оцінюється дотриманням вимог щодо призначення, проведення і оформлення такого документа. Щодо оцінки як доказу, то мають значення характеристики достовірності, допустимості, належності. Непроцесуальна оцінка пов'язана з перевіркою, що не ґрунтується на процесуальних вимогах: її не

прописано в положеннях КПК України, але вона має не менше значення, аніж процесуальна.

На думку Л. В. Мелех, оцінка висновку експерта містить: аналіз дотримання процесуального порядку; аналіз відповідності висновку експерта поставленому завданню; аналіз повноти висновку; оцінку наукової обґрунтованості результатів; оцінку фактичних даних, викладених експертом [3, с. 139]. Цю оцінку здійснюють не тільки слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд, а й сторона захисту (захисник, підозрюваний, підсудний), а також інші учасники (цивільний позивач і цивільний відповідач). Водночас і цей перелік не є повним, оскільки після оформлення висновку експерта проводиться триступеневий контроль у межах підрозділу Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України (судові експерти якого проводили дослідження й оформляли висновки експерта) з метою виявлення логічних та інших помилок, пов'язаних не тільки з правильністю використання методики, що є основою проведеного дослідження, а й суб'єктивним сприйняттям експерта досліджуваного факту.

Спочатку судовий експерт перевіряє правильність складеного висновку (самоперевірка), потім таку перевірку здійснює керівник сектору / відділу (за спеціалізацією), після цього оформлення перевіряє фахівець із якості (моніторинг достовірності результатів дослідження), далі — керівник підрозділу Експертної служби МВС України чи його заступники. Керівники секторів / відділів та установи зосереджуються на правильності оформлення документа й виключення помилок, яких виконавець міг припуститися в процесі написання. Моніторинг достовірності результатів дослідження містить аналіз функціонування робочого середовища, компетентності виконавця дослідження, неупередженості та незалежності [2]. Слід зауважити, що такі перевірки не передбачені процесуальним законодавством, тому що (відповідно до ст. 69 КПК України) експертом є особа, яка має наукові, технічні й інші знання та має право на проведення експертизи. На відміну від органу досудового розслідування, який очолює керівник і уповноважений відповідно до ст. 39 КПК України, не тільки визначати слідчого, який здійснюватиме розслідування, а й відсторонювати від розслідування, вживати заходів щодо усунення порушень законодавства і має право на здійснення досудового розслідування від власного імені [1], керівники секторів / відділів підрозділів Експертної служби МВС України

не зазначені як процесуальні особи в КПК України, а сам судовий експерт не належить ані до сторони захисту, ані до сторони обвинувачення та перебуває у складі інших учасників кримінального провадження. У зв'язку із цим, функції контролю й перевірки, які є різновидами оцінки, покладено на керівників у межах підрозділів Експертної служби МВС України відповідно до положень трудового законодавства, а також положень, які регулюють діяльність підрозділів Експертної служби МВС України. Тому внутрішня перевірка і контроль і є видами непроцесуальної діяльності. Виявлення в суді помилок у висновку експерта може тягнути за собою такий процесуальний наслідок, як виправлення помилок і описок. Помилки змісту призводять до призначення повторної експертизи, і це не має наслідку ані для самого судового експерта, ані для його керівництва. Тобто що сама перевірка висновку експерта, що проведення експертизи за аналогічними завданнями іншим експертом, вочевидь, має формальний характер, що дає змогу знову зробити висновок про непроцесуальний характер такої перевірки.

Оцінка аналізу відповідності висновку експерта поставленому завданню передбачає, на нашу думку, змістовні відповіді на весь комплекс поставлених перед судовим експертом запитань. Непоодинокі випадки у слідчій та експертній практиці призначення повторних експертиз, що зумовлено непослідовним викладом запитань, нестачею правильно поставлених запитань, недостатньо повними відповідями, або некоректним співвідношенням відповідей і запитань.

Також не підлягають оцінці випадки повторного призначення судової експертизи, для якого частіше за все обирається інша експертна установа, інші судові експерти. Виникає сумнів у правильності висновку експерта, але такий сумнів може знайти підтвердження, а може і не виправдатися (бути спростований). Сьогодні відсутній аналіз судової практики щодо повторно призначених експертиз, а через це відсутній аналіз причин таких випадків, об'єктивна реакція на експертів, що допускають складання висновків, щодо яких періодично, неодноразово виникають сумніви у правильності, відповідності або достовірності. Тобто не провадиться оцінка подібних випадків.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що перевірка й оцінка висновку експерта є різними за процесуальним характером процесами, що обумовлено відмінностями у процесуальних статусах керівників підрозділів Експертної служби

МВС України порівняно із суб'єктами кримінального провадження, уповноваженими проводити оцінку доказів. КПК України визначає далеко не повний перелік суб'єктів, які здійснюють оцінку висновку експерта. Серед таких суб'єктів є також захисник, підозрюваний та інші учасники процесу. Серед явищ, які необхідно досліджувати і яким потрібно надавати оцінку, є проведення повторних експертиз як явищ, що негативно впливають на строки кримінального провадження.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін та допов.). URL: [https://zakon.rada.gov.ua/](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text)

[laws/show/4651-17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text) (дата звернення: 06.03.2023).

2. Про затвердження Інструкції з організації забезпечення достовірності результатів дослідження у підрозділах Експертної служби : наказ Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України від 17.09.2020 р. № 26-ЕС-Н-2020.

3. Мелех Л. В. Оцінка доказів як заключний етап процесу доказування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2015. Т. 1. № 69. С. 132—142. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/623> (дата звернення: 06.03.2023).

До проблем методичного забезпечення судової дорожньо-технічної експертизи під час війни

Євген Півньов,

ННЦ «ICE ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-3314-5915>, e-mail: epivnov@ukr.net

Розглянуто підходи до вирішення проблем методичного забезпечення дорожньо-технічної експертизи із визначення збитків від дій російського агресора. Оскільки одним із джерел доказів у кримінальних провадженнях є висновок експерта, то саме через застосування спеціальних знань судового експерта можливо визначити розмір збитків, понесених державою в результаті руйнації (пошкоджень) дорожньої інфраструктури. Зазначено, що розроблення теоретико-правових та науково-методичних положень експертного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із руйнуванням доріг у результаті дій російського агресора, розгляд теоретичних питань використання спеціальних знань, а також визначення напрямів підвищення ефективності використання спеціальних знань під час розслідування злочинів є важливими завданнями, що потребує вирішення в умовах реагування на виклики війни.

Ключові слова: дорожньо-технічна експертиза; розмір збитків; дорожня інфраструктура; пошкодження; руйнація доріг; стадія дослідження; висновок.

Regarding the issues of methodical provision of forensic road technical examination in wartime

Yevhen Pivnov

Approaches to solving the issues of methodical provision of road technical examination to establish damages from the actions of the Russian aggressor are considered. Since one of the sources of evidence in criminal proceedings is the expert's opinion, it is through the application of the specific expertise of a forensic expert that it is possible to determine the amount of damages suffered by the state as a result of the destruction (damage) of the road infrastructure. It is noted that the development of theoretical-legal and scientific-methodological provisions of expert support for the investigation of crimes related to the destruction of roads as a result of the actions of the Russian aggressor, the consideration of theoretical issues of the use of specific expertise, as well as the determination of directions for increasing the effectiveness of the use of specific expertise in the investigation of crimes are an important task, which needs to be solved in the conditions of responding to the challenges of war.

Keywords: road technical examination, amount of damage, road infrastructure, damage, destruction of roads, research stage, analysis, examination, conclusion.

Проблеми методичного забезпечення у вирішенні питань із визначення збитків від дій російського агресора є актуальними і наразі постають перед судовими експертами, зокрема щодо проведення дорожньо-технічних досліджень.

Адже за інформацією з інтернету станом на листопад 2022 р. унаслідок повномасштабної війни з російським агресором державній мережі доріг України за приблизною оцінкою завдано збитків на 973 млрд грн. Про це в інтерв'ю «Укрінформу»